
Mihaela Grčević
Jasminka Vujičić
Ljiljana Vilus Japec
Marijana Najjar
Marko Gašparić
Etnografski muzej
Zagreb
mgrcevic@emz.hr

Primljeno: 10. studenog 2016.
Prihvaćeno: 15. studenog 2016.

Prikaz konzervatorsko-restauratorskih zahvata obavljenih u Restauratorsko-preparatorskim radionicama Etnografskog muzeja u Zagrebu u 2016. godini

Tekst donosi prikaz konzervatorsko-restauratorskih zahvata izvršenih na nekoliko predmeta iz tekstilnih zbirki Muzeja tijekom 2016. godine. Restauriranje građe čini manji dio radova koji se obavljaju u Restauratorsko-preparatorskoj radionici za tekstil, osnovu čini provođenje mjera preventivne konzervacije.¹ Konzervatorsko-restauratorski zahvati prikazani u daljnjem tekstu predstavljeni su poster prezentacijama na 8. Susretima sekcije restauratora i preparatora Hrvatskoga muzejskog društva.²

Ovogodišnjem prilogu priključuje se i Restauratorsko-preparatorska radionica za drvo, keramiku i metal s prikazom zahvata izvršenih tijekom nekoliko prethodnih godina kojima se Radionica također predstavljala na Susretima sekcije restauratora i preparatora. Radove je izvršio Marko Gašparić, restaurator i voditelj Radionice.

1 Do konca listopada restaurirano je 11 predmeta, preventivno je konzervirano 4637 predmeta. Djelatnici Radionice sudjelovali su u revizijama deset zbirki i u tehničkoj realizaciji planiranih izložbi.

2 Dana 5. i 6. svibnja 2016. godine održani su 8. *Susreti sekcije restauratora i preparatora Hrvatskoga muzejskog društva* kojima je domaćin bio Gradski muzej Sisak.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA MUŠKOM POJASU (ET 17304)

Zahvate izvela

Jasminka Vujičić, viša preparatorica

Podaci o predmetu

Zbirka:	Zbirka narodnih nošnji primorske Hrvatske
Vrsta objekta:	muški pojas
Naziv u dijalektu:	<i>pas, muški</i>
Datacija:	prva polovica 20. st.
Lokalitet:	Popovići, Konavle
Dimenzije:	duljina 246 cm, širina 66 cm
Materijal:	lan i domaća svila

Opis predmeta

Starinski muški pas iz Zbirke narodnih nošnji primorske Hrvatske izrađen je od domaćeg lana prirodne boje i svile bojene korijenom broća, ručno tkan *u dva nita*.

Opis stanja predmeta prije početka radova

Pojas je u Muzej stigao sredinom 20. st. u vrlo lošem stanju, najvjerojatnije od česte uporabe. Uz mehanička oštećenja i prljavštinu, vidljive su i mrlje od korozije.

Konzervatorsko-restauratorski radovi

Nakon detaljnog pregleda svih oštećenja napravljena je analiza vlakana. Mikrosnimke uzoraka pokazale su da se radi o vlaknu lana te niti prirodne svile. S obzirom na nepostojanost boje svilene niti pojas je detaljno očišćen restauratorskim usisivačem nakon čega je izravnat postupkom relaksacije. Restauracija je započela polaganjem pojasa na podlogu *crepine* svile obojane u odgovarajuću nijansu. Oštećenja su zatvorena svilenom niti restauratorskim bodom. Nakon završetka radova pojas je pohranjen u beskiselinsku kutiju i vraćen u čuvaonicu Zbirke narodnih nošnji primorske Hrvatske.

PREVENTIVNA ZAŠTITA NA OPLEĆKU (ET 5135 A)

Zahvate izvela

Ljiljana Vilus Japec, viša preparatorica

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka narodnih nošnji središnje Hrvatske
Naziv objekta:	košulja, opleće
Naziv u dijalektu:	<i>oplećek</i>
Datacija:	kraj 19. st.
Lokalitet:	Gušće, Sisak
Dimenzije:	duljina 28 cm, širina 43 cm
Materijal:	lan, pamuk

Opis predmeta

Žensko odijelo inv. br. 5135 u koje je odjevena lutka iz stalnog postava Etnografskog muzeja djevojačka je radna odjeća za odlazak u polje. Otkupljeno je za potrebe Muzeja 17. veljače 1926. godine na trgu na Kaptolu. Potječe iz sela Gušće kod Siska, a bilo je u uporabi krajem 19. st.

Opleće je izrađeno od lanene tkanine domaće izrade u vezu platna i pripada tipu nekrojenog ruha. Prednjica se sastoji od dvije pole platna, koje su sitno nabrane u uspravne nabore širine 4 mm.³ Opleće se kopča sprijeda. Leđa se sastoje od jedne pole platna, a nabrana su jednako kao i prednjica. Prednjica i leđa učvršćeni su u usku vratnu *ošvicu*. Rukavi su izrađeni od jedne i pol pole platna, u ramenima su nabrani i učvršćeni u vratnu *ošvicu*, na zapešću se vežu vrpcom provučenom kroz *petljice*. Ispod pazuha umetnut je četvrtasti komad platna, *latica*.

Opis stanja predmeta prije početka radova

Žensko odijelo izloženo je u vitrini stalnog postava Muzeja od 1972. godine i u više navrata je mokro čišćeno. Opleće je prašno, a na nitima osnove i potke nema vidljivih oštećenja. Nekada se na selu rublje pralo tako da se *izlužilo* u *parenici*, a na potoku u tekućoj vodi istrljalo i ispralo. Lug su žene pravile same iz prosijanog pepela. Rublje se nije potpuno osušilo nego je ostajalo vlažno, a zatim su se pojedini dijelovi na ravnom stolu izravnali i nabirali u sitne nabore. Nabire se tako da se prstima prebire i uglača pojedini nabor za naborom, zatim se nabrani dio tuče manjim kamenom, a na kraju se svi nabori otežaju drvenim koritom u koje se stavlja poveći kamen.

3 Pola je platno u jednoj širini tkanja.

Konzervatorsko-restauratorski radovi

Nakon fotografiranja i mikroskopske analize vlakna opleće je mokro očišćeno u kupki neutralnog deterdženta *Orvus Textile WA Paste* i destilirane vode.⁴ Ispirano je u kupkama destilirane vode i osušeno vodoravno položeno. Nakon sušenja pristupilo se nabiranju. Opleće je položeno na ravnu površinu prekrivenu s više slojeva pamučnog platna. Dijelovi koje je bilo potrebno nabrati namočeni su destiliranom vodom i prstima nabirani nabor po nabor duž niti platna od vratne ošvice prema dolje. Dio koji se nabere prekrije se pamučnim platnom i optereti utezima prokroma te se ostavlja da se tako osuši. Rukavi su izravnani glačanjem.

Torzo i rukavi lutke za izlaganje obloženi su slojevima vatelina kako bi se dobio odgovarajući oblik tijela te prekriveni beskiselinским materijalom *Avosom*. Lutka je odjevena i vraćena u vitrinu stalnog postava Muzeja.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA KAPICI HOLUBINKI (2/3241)

Zahvate izvela

Marijana Najjar, viša preparatorica

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka narodnih nošnji naroda Europe
Naziv objekta:	kapica
Naziv u dijalektu:	<i>holubinka</i>
Datacija:	16. st.
Lokalitet:	Češka
Materijal:	metalne niti, lan, svila
Tehnika:	reljefni zlatovez
Ornament:	floralni

Opis predmeta

Ženska kapica *holubinka* iz Češke potječe iz 16. st. Izrađena je od lanenog platna, ukrašena zlatovezom, dok je obod s unutarnje strane opšiven čipkom na batiće. Na sredini stražnjeg dijela kape nalazi se svilena traka zavezana u mašnu.

4 Na području središnje Hrvatske za izradu tekstila najviše se upotrebljavao lan koji su seljaci sami uzgajali i obrađivali. Analiza vlakna potvrdila je da se radi o lanu.

Opis zatečenog stanja

Kapica je u dosta dobrom stanju, ali tijekom vremena došlo do taloženja prašine i nečistoća na predmetu. Radi osjetljivosti vlakana lanene čipke i svilene trake došlo je do mehaničkih oštećenja vidljivih u obliku manjih i većih rupa te pukotina.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT

Izrada dokumentacije

Izrađena je detaljna fotodokumentacija prije, za vrijeme i nakon radova. Uzeti su uzorci za strukturnu analizu vlakana. Odvojena je svilena mašna od kapice te su s nje odstranjene prethodne intervencije.

Suho čišćenje, mokro čišćenje i relaksiranje

Nakon probe na postojanost boja svilene trake, nije bilo moguće pristupiti mokrom čišćenju te su traka, kapica i podstava suho očišćeni restauratorskim usisavačem. Čipka na batiće na unutarnjoj strani oboda je mokro očišćena u blagoj otopini neutralnog deterdženta *Restoredetergent* i destilirane vode tako da je laganim pritiskom spužve tapkano kako bi se nečistoća otopila, a bugačica ju upila. Na isti način je i ispirana čistom destiliranom vodom te na zraku prosušena i relaksirana.

Konsolidacija i zatvaranje oštećenja

Svilena traka dužine 154 cm i širine 8 cm u prirodnoj boji svile sa zeleno-žućkastim cvjetnim uzorkom izrađena je u vezu platna, gustoće osnove 34 niti/cm i potke 24 niti/cm. Nakon odvajanja svilene trake od kapice i relaksiranja podlijepljena je svilom prirodne boje koja je tretirana otopinom *Mowilith DM C2* ljepila i destilirane vode u omjeru 1:4. Nakon toga su oštećenja zatvorena restauratorskim bodom svilenim filamentom prirodne boje. Svilena traka je vraćena na žensku kapicu – *holubinku*, pričvršćena za glavnu tkaninu te vezana u mašnu.

Pohrana

Kapica je u zaštitnoj navlaci izrađenoj od *Avosa* pohranjena u čuvaonicu Zbirke narodnih nošnji naroda Europe.

KONZERVATORSKI ZAHVAT NA SLIKAMA NA SVILI (EX 1655, EX 1656, EX 1657, EX 1658)

Zahvate izvela

Mihaela Grčević, restauratorica

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka kultura svijeta
Vrsta objekta:	slika
Datacija:	početak 20. st.
Lokalitet:	Japan
Dimenzije:	Ex 1655: 93,5 cm x 33,5 cm Ex 1656: 90,5 cm x 30,5 cm Ex 1657: 91 cm x 33,5 cm Ex 1658: 92 cm x 31,5 cm
Materijal:	svila, tempera

Slike na svili inv. br. Ex 1655, Ex 1656, Ex 1657, Ex 1658 iz Japana otkupljene su 1937. godine od Marka Anića kao akvizicija za izvaneuropski dio fundusa (danas Zbirku kultura svijeta). Na slikama su prikazani likovi ljudi u tradicionalnoj japanskoj odjeći oslikani temperom.

Opis predmeta

Slika inv. br. Ex 1655 dimenzija 93,5 cm x 33,5 cm prikazuje lik žene odjevene u modro-sivi karirani kimono sa zelenim pojasom *obi* na kojem je izveden stilizirani ornament u bijeloj boji. Obuvena je u tradicionalnu japansku obuću *geta* ili *zori*. Kosa žene svezana je u visoku punđu u koju je umetnut nakit, a u ruci drži zatvoreni suncobran.

Slika inv.br. Ex 1656 dimenzija 90,5 cm x 30,5 cm prikazuje lik muškarca u poluprofilu u smeđe-modrom odijelu s modrim ogrtačem. U lijevoj ruci drži mač, a u pasu se vidi drška bodeža.

Slika inv. br. Ex 1657 dimenzija 91 cm x 33,5 cm prikazuje lik muškarca u profilu s brojanicom u skupljenim rukama, u odijelu tamnozeleno i ljubičaste boje, obrijane glave, obuvenog u drvene sandale. Slika inv. br. Ex 1658 dimenzija 92 cm x 31,5 cm prikazuje lik muškarca odjevenog u dugo odijelo modre i sive boje sa zatvorenom lepezom u ruci i oružjem za pojasom.

Opis zatečenog stanja

Slike su pohranjene u drveni okvir s paspartuom od sivog papira i staklom. Nisu preventivno zaštićene te je zbog nepovoljnih mikroklimatskih uvjeta u čuvaonici Zbirke došlo do taloženja čestica prašine na predmetima. Slike su u lošem stanju, vidljive su nečistoće i mehanička oštećenja poput rupa i pukotina uz rubove svile, dok je oslikani dio dobro očuvan.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT

Izrada dokumentacije

Slike su fotografirane prije, tijekom i nakon zahvata. Tkanina i oštećenja na tkanini fotografirani su *Dino lite* digitalnim mikroskopom, analiza vlakna je izvršena mikroskopski. Izrađena je i grafička dokumentacija s prikazom oštećenja na predmetima.

Čišćenje predmeta

Predmeti su mehanički očišćeni pomoću restauratorske gumice u prahu nakon čega su suho očišćeni usisavanjem restauratorskim usisavačem.

Konsolidacija i zatvaranje oštećenja

S obzirom na to da se radi o slikama na svili predmeti su glačanjem konsolidirani na novog nosioca. Korištena je *crepeline* svila tretirana otopinom ljepila *Mowilith DM C2* i destilirane vode u omjeru 1:4. Uz konsolidaciju predmeta lijepljenjem na novog nosioca oštećenja su zatvarana svilenim filamentom restauratorskim bodom.

Pohrana

Nakon obavljenog zahvata predmeti su položeni u mapu izrađenu od beskise-linskog kartona i pohranjeni u čuvaonicu Zbirke kultura svijeta.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA TRUBI OD SLONOVAČE (EX 216)

Zahvate izveo

Marko Gašparić, restaurator

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka kultura svijeta
Vrsta objekta:	truba
Datacija:	prije 1920.
Lokalitet:	Kongo
Dimenzije:	187 cm
Materijal:	slonovača

Predmet je puknut u gornjem i donjem dijelu. Pukotina u gornjem djelu je okomita na predmet te je gornji dio, tj. vrh potpuno odvojen od cjeline, dok donja pukotina ide paralelno te ga presijeca do 2/3 duljine predmeta i spiralno se zakreće prema centru roga.

Restauratorski zahvat započeo je u gornjem dijelu roga bušenjem rupa za sidrenje trnova u gornjem i donjem dijelu. Metalni trn je stavljen u rupe te su spojeni dijelovi zalijepljeni epoksidnom smolom. Zbog toga što je na mjestu puknuća nedostajao dio forme trebalo je napraviti rekonstrukciju koja je izvedena epoksidnom smolom, bojom i punilom. Nakon sušenja forma je obrađena i patinirana u gotovo originalno stanje.

Restauracija donjeg dijela rađena je na način da su iznutra u rogu postavljeni drveni batići okomito na pukotinu te su stiskani u formu uvinutog roga, tj. prvobitni položaj. Iznutra je slijedilo ojačavanje i lijepljenje epoksidnom smolom i punilom. Zadnji sloj smole prilagođen je bojom da bi izgledao približno isto, ali s malom razlikom da se vidi ako dođe do novih oštećenja.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA VRTULJKU SA ZEČEVIMA (ET 2575)

Zahvate izveo

Marko Gašparić, restaurator

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka lončarstva
Vrsta objekta:	vrtuljak sa zečevima
Datacija:	1923. godina
Lokalitet:	Jerovec
Dimenzije:	visina 20 cm, promjer 14,3 cm
Materijal:	glina, caklina

Skulptura od keramike načinjena je od kompozicije 5 zečeva svirača spojenih u cjelinu. Na četirima zečevima nedostajale su uši, jednom je nedostajala noga, a jednom stolac, tj. postolje na kojem sjedi. Nedostajući dijelovi nisu nađeni te je potrebna rekonstrukcija na svim mjestima puknuća.

Rekonstrukcija je započeta bušenjem rupa na svim mjestima puknuća u koje su usidreni metalni trnovi. Rupe su bušene na glavama na mjestima gdje izlaze uši, na predjelu noge, u predjelu šake i vrata glazbenih instrumenta. Nakon sidrenja uslijedilo je modeliranje formi koje nedostaju u nekoliko navrata dok se nije dobila masa materijala potrebna za finu obradu u željeni oblik. Nakon brušenja forme i modeliranja slijedilo je patiniranje rekonstruiranih dijelova vodenom bojom u istoj boji i tonu koji je na tim mjestima. Patina je impregnirana šelakom. Nakon uspješne rekonstrukcije dijelova koji nedostaju i patiniranja slijedilo je spajanje predmeta u cjelinu i izvorni oblik. Kao vezivo je korištena epoksidna smola. Kad je predmet dovršen, ispoliran je i zaštićen restauratorskim voskom *Renaissance Wax*.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA LUTKI OD VOSKA (EX 1468)

Zahvate izveo

Marko Gašparić, restaurator

Podaci o predmetu:

Zbirka:	Zbirka kultura svijeta
Vrsta objekta:	ženska figura

Datacija:	20. st.
Lokacija:	Java
Dimenzije:	visina 46 cm
Materijal:	vosak, tekstil

Lutka je slomljena u predjelu ruke. Restauracija lutke započela je bušenjem predmeta s obiju strana puknuća te je zbog svojstva materijala (vosak) usidren drveni trn. Prilikom bušenja rupa za trn, vosak koji je izvađen iz tih rupa je poslije korišten za završnu obradu forme na mjestu puknuća. Nakon restauracije lutka je očišćena vlažnom krpom te je polirana restauratorskim voskom.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ZAHVAT NA KERAMIČKOJ ZDJELI (ET 15447)

Zahvate izveo

Marko Gašparić, restaurator

Podaci o predmetu

Zbirka:	Zbirka lončarstva
Vrsta objekta:	lonac
Datacija:	20. st.
Lokalitet:	Jerovec
Dimenzije:	visina 11 cm, promjer 15,5 cm
Materijal:	keramika

Predmet je razbijen u četiri dijela te je uočeno da nedostaju sitniji dijelovi. Prilikom lijepljenja potreban je retuš forme. Restauratorski zahvat započet je lijepljenjem odlomljenih dijelova na bazu predmeta vodootpornim ljepilom za drvo. Kad su svi postojeći dijelovi spojeni u cjelinu, napravljen je retuš sitnih pukotina uz sami rub na kojem je izveden model masom te je nakon sušenja obrađen u prvobitnu formu. Patiniranje kao završni dio obrade je izvedeno vodenom bojom ojačanom akrilatom.